

Димка Митева

**ЦРНАТА БОЈА ВО МАКЕДОНСКАТА
НАРОДНА ПОЕЗИЈА
РЕЧНИК НА ЗБОРОВИТЕ ИЗВЕДЕНИ
ОД ПРИДАВКАТА ЦРН**

Скопје 2003

ЦРНАТА БОЈА ВО МАКЕДОНСКАТА
НАРОДНА ПОЕЗИЈА

ЦРНАТА БОЈА ВО МАКЕДОНСКАТА НАРОДНА ПОЕЗИЈА

Покрај белата боја во македонскиот јазик се употребуваат често и др. бои, меѓу кои и црната. Црната боја се употребува самостојно како придавка ц р н и во изведени лексеми од ц р н – именки, придавки, глаголи и еден прилог.

Интересно е што од називи на боја, како што е црната, логички не се изведуваат прилози затоа што според класификацијата на значењата на прилозите нема каквотни прилози. Тоа се редовно супстантивизирани придавки во среден род на -о кои преминале во именки. Меѓутоа, оваа појава во македонскиот јазик па и во др. словенски јазици обично не се одбележува, а и таму каде што се одбележува не се прави доследно. Обично супстантивизираните придавки се даваат во рамките на придавката како основна единица.

Според нас супстантивизираните придавки се посебни зборовни единици и како такви во речниците треба да се истакнуваат како одделни единици, т.е. заглавни зборови.

Основниот збор ц р н од кој се изведуваат други зборови има во македонскиот јазик развиена богата семантика што зборува дека и во јазикот на македонската народна поезија таа семантика дошла до израз. Црн не е само црн по боја и не оди само со определени конкретни именки, ами развива значења и на *црномурен*, *несрекен*, *шемен*, *иусѝ*, *зол*, *злокобен*, *свирей*, *нейријашелски*, *крв-*

нички, лош, неїрав, їежок, оїасен, смрїоносен, неїоже-лен, омразен, неїрооден итн.

Придавката ц р н во македонската народна поезија обично оди сама и ретко се посретнува со др. придавка крај себе или во непосредна близина во стиховите. Спротивно од ова е случајот со зборовната единица *црвен* (таа многу често се употребува напоредно со др. придавка) што не е предмет на овој труд.

Со основата ц р н во македонската народна поезија се изведени следниве зборови (што не значи дека нема и други):

1. именките: црнило, црница, црновица, црновранец, Црногорче, црнозем, црноземка, црноземче, црнокапец, црнокласица, црнокосиче, црноморанин, црнооче, црноперка, црноцрен, црноцренче;

2. придавките: црничов, црничок, црноглав, црноземен, црноземски, црноклас, црномањо (ср. р.), црноморски, црномурен, црномустаќест, црноок, црнулест;

3. глаголите; црнее (се), црни (се), зацрни (се), исцр-ни, оцрни, поцрни, поцрнува и сл.;

4. прилогот црно;

5. супстантивизираната придавка црно.

Семантичкото гнездо на ц р н би изгледало вака:

зацрни (се)
исцрни
оцрни
поцрни
поцрнува
црн
црнее (се)
црни (се)

црнило
 црница
 црничов
 црничок
 црно
 црно
 црновица
 црновранец
 црноглав
 Црногорче
 црнозем
 црноземен
 црноземски
 црноземче
 црнокапец
 црноклас
 црнокласица
 црнокосиче
 црномањо
 црноморанин
 црноморски
 црномурен
 црномустаќест
 црноок
 црнооче
 црноперка
 црноцрен
 црноцренче
 црнулест

Сите овие изведени зборови од придавката ц р н се литературни и се употребуваат во современиот македонски јазик.

Во јазикот на македонската народна поезија е посведочена и турската неизменлива придавка к а р а што е синоним на македонската придавка *црн*. Пример: кара, кара Калино, / црнооко маслино, /.../ што те сношчи караа, /.../ на слатката вечера, / на слатката вечера, / на јагнето печено! (Фирф. 3, 279). Лексемата к а р а поретко се употребува самостојно, а многу почесто се јавува како прв дел од ред сложени зборови, развивајќи при тоа ред конкретни и пренесени значења на придавката *црн*: *карабаиш*, *карабоја*, *карабујук*, *караџрош*, *карадуо*, *карадузен*, *карадузенче*, *карадушчанка*, *караџозли* и *караџозлија*, *караџузел*, *караџузли*, *каракамен*, *каракашка*, *каракашлија*, *каракашлика*, *караман*, *караманче*, *караорман*, *карасевда*, *караца* (речиси сите со исклучок на *каракамен*, *карасевда*, *караорман* и како име на планина: *Караорман*, му припаѓаат на разговорниот јазик или на пасивниот лексички слој на македонскиот јазик). Тие се посочени и обработени од Германија Шокларова-Љоровска во третиот том на Речникот на македонската народна поезија (Скопје 1993) и затоа овде ги испуштаме.

Истото се однесува и на придавката од словенско потекло в р а н (= *црн*) со дериватите: *вран* (м. род), *врана*, *вранештина*, *вранец*, *вранин*, *вранушка*, *вранче*, *вранчо* (обработени во посочениот Речник од истата авторка).

Во овој труд ние се определивме лексикографски да ги посочиме значењата и употребата на придавката *ц р н*, како и на зборовите изведени од основата *ц р н*. [Скратениците кон текстот се дадени во трудот: Мирјана Гилова, Тодор Димитровски, Димка Митева, Германија-Шокларова Љоровска, под редакција на Тодор Димитровски, Речник на македонската народна поезија, том I (А-Г), Скопје 1983; Тодор Димитровски, Димка Митева, Герма-

нија-Шокларова Љоровска, под редакција на Тодор Димитровски, Речник на македонската народна поезија, том IV (Л–М), Скопје 2001]

Исто така можат да се најдат и во мојата книшка на скратениците под истиот наслов:

РЕЧНИК НА ЗБОРОВИТЕ ИЗВЕДЕНИ
ОД ПРИДАВКАТА ЦРН

РЕЧНИК НА ЗБОРОВИТЕ ИЗВЕДЕНИ ОД ПРИДАВКАТА ЦРН

ЦРН *прид.* **1. а.** *ишо има боја на јаглен, на саџи; ја моми му велат и говорат: / – Бутни коња през тесни клисури, / ќе те стрете кула од човешки глави, / и си сретнеш таа бела чешма, / на чешмата црн б а р ј а к побијен, / под барјако Ирина госпожа (Ил. 308); куга флезна во татарска земја, / тамо најде до осем робини, / дека бељат таја црна в а н а (Кост. 143); велешката чета / на рамо носат, ах, мила мамо, / црните к а п ч и њ а, / на капче пише, ах, мила мамо, / „Смрт или слобода“! (Совр. XXIX, 7–8, 9); свите Турци, море, црно к а ф е пијат, / Ибим-ага, море, најљута ракија (Совр. XXX, 1, 39); ја ми додајте белата книга, / белата книга, црно м а с т и л о! (Иљ. 243); тешка ми цеза кладоа, / Најдано моме, / црна р е с а ч к а јанинска, / добро ле моје, / чивте пиштоли шкодрански, / Најдано моме! (Совр. XXXI, 4, 95); јас ми те чекав девет години, / затоа носев црна м а р а м а, / јас тебе, лудо, не заборавив (Кон. 306). **б.** *ишо е (облечен) во такава боја; па се чуди млад ми Мио /.../ да излаже (Рада), да ‘а земе. / Не бричи се, не стрижи се, / спусти брада до поаси. – / Пусна коса до рамена, / та се напраи црн к а л у ѓ е р, / црн калуѓер, црно а р н о, / па отиде в Дренополе / на чешмите код момите (Молер. 167). **в.** *во називи на живојински видови – живојини со такава боја (на перјата, на влакното и сл.); ц р н а б е д е в и ј а: Ѓорѓија јават, море, црна бедевија, / Ѓорѓија носит, море, тенкана сабја (Р. 404); ц р н б и в о л: купи си црни биволи, / изора нива гулема, / насеа бела пченица. / Даде ‘а Господ,***

роди се, / па даде Господ, па даде, / напуни Стојан амбаре
 (Ил. 299); ц р н а б о л в а: колку ми баба каснала / од црна
 мрава цигерот, / од перница глаа поткрена; / колку ми баба
 каснала / од црна болва желадот, / малу си многу оздраве
 (Шапк. 5, 493); ц р н б у м б а р: под гора, под вода, / под
 три мости камнени, / камнени мост не нишај се, / лудо мла-
 до не надеј се, / мене мајка не ме дават за тебе. / Ми пуш-
 тила црни бумбар, / дан ќе волка ми го дупнит, / дан ќе волк
 ми коза терат (Мил. 329–330); ц р н а в о ш к а: цуф, пуф, /
 бела вошка, / црна вошка (СБНУ XII, 256); ц р н г а в р а н:
 долетале, долетале три црни гаврани, / еј, ми паднале, ми
 паднале / дворје, ле, Шаќирови. / Еда ги догледа, ги догле-
 да / млада ле Шаќирица (Ник. 27); младо јуначе Јурук вој-
 вода / на дрво имат црна гаврана, / што му ‘и пијет црните
 очи, / и му го калват јуначко срце (Ѓорѓ. 112); немој, Дес-
 пот, жив ти твоји / до два мили сина, / заре ќе утепаш / цр-
 нога гарвана? (Р. 80); ц р н о г а в р а н ч е: црно гарванче
 вели, говори: / – Умри си, умри си, млад ранен јунак, / да ти
 извадим црните очи, / да си нараним малките пилци! (Вас.
 204); ц р н а г а с к а: а ергени гајле берат / што понуда да
 однесат: / црна гаска испечена, / со кромитче запржена
 (Лин. 173); ц р н г о л а б: кога си овде, страв ми од тебе, /
 ког’ не си овде, жал ми за тебе, / кога да јавниш белаго ко-
 ња, / та да ми одиш на рамно поле, / коњ ми белеит како
 бел голаб, / а ти црнеиш како црн голаб, / не прилегвиме
 еден за други (Мил. 317); ј а г н е ц р н о: тамо ќе донесе
 (Исмет бегот) рудо јагне / црно ем ќелава! (ИФ); ц р н а к
 у ч к а: го врзаја (арамии) леле, Челник Пејо, / црна кучка
 отепаја, / рудо стадо му земаја (ИФ); ц р н а л а с т о в и ц а:
 ластовице, црна ластовице! / Кога ќе’ идаш покрај црно мо-
 ре, / ќе те види момината мајка, / да не кажеш дека е ум-
 рела / нејната малечка ќерчица (Драг. 217); ц р н о м а г а р

е: работникот, море саботникот, / си го зеде црното магаре, / си товари, леле, шиник семе, / па си појде на нивата (ИФ); ц р н а м а с к а: Бог да бие, Цоно, твојот стари татко, / та што те продаде многу надалеку, /.../ во пусто Алдинци, / многу скапа руга, триста банки пари, /.../ ... и црната маска! (ИФ); ц р н а м р а в а: колку ми баба каснала / од црна мрава цигерот, / од перница глаа поткрена (Шапк. 5, 493); дејди, дете, дете Секуленце, / разбркај го сива соколина, / да не колва тије црни мрави, / тија ќе бидат наши побратими! (Рад. 25); лоша сонa сум сонило, / црни мрави полазан. / Ој дружино, мој дружина, / ај ќе одиме во дуќанот / да ве служам со ракија (Биц. 3, 103); ц р н о в е н: ми донесол два црни овна ангел бож(ј)и / и велит на Авраама гостољубец: / – Опули се што имат зад тебе! (Пенуш. 6, 207); ц р н о р е л: чешма има, вода нема, / над чешмата модра плоча, / врз плочата болен јунак, / над јунака црни орли, / и со орли разговара (Пенуш. 6, 172); ц р н а о р л и ц а: вита се гора, гора развила, / сал едно дрвце не се развило, / под дрвце леже јунак наранет, / на дрвце стое црна орлица / и на јунака тио говори (Пенуш. 6, 170); ц р н о п и л е: црно пиле, црно просо зобно, / секо зрно арам да ти бидит / зашто не го девојче будеше! (Трен. 3, 81); ц р н о п р а с е: шчо вечера ти даде / Усеин целјадин? – / Црно прасе печено, / Калино, кадано! (Тах. 112); ц р н а ч а в к а: мајка га љуто проклела: / – Ега се, сине, оженеш, /.../ танка топола невеста, / црните чавки сватове (Пенуш. 6, 283). **г.** *во називи на расійшиелни видови (со нивниот илод)*; ц р н о г р о з ј е: црните очи како црно грозје, / рудото грло как месечина: / – Земи го коњот, напи го вода, / коњот со ведро, мене со грло! (Шапк. 1, 315); ц р н а л о з а: кај што ми беше Никола, / изникнала бела лоза / и родила бело грозје; / кај што беше Катерина, / изникнала црна лоза, / црна лоза

с црно грозје (ИФ); ц р н а к л а с и ц а: овчарче, врашко чобанче, / на Сер ќе идам да жнијам / серска бела пченица, / сè црната класица (Стр. XVIII, 1, 392); ц р н о п р о с о: црно пиле, црно просо зобно, / секо зрно арам да ти бидит / зашто не го девојче будеше! (Трен. 3, 81); ц р н а ц р н и ц а: седнала ми Јана / под бела лозница, / под црна црница (Пенуш. 6, 314; Црн. 198); Митано, снао попова, / ако ме мене бесите / пред куќи на муренката, / на таа црна црница, /.../ кога ќе одите на вода / во мене да погледате, / меракот да ви поминит! (Трен. 1, 127); јув гора шумка да шумне, / да излезе Делчо војвода / сос сед'мдесет кумити, / да спаднат доле ју поле, / ју това поле струмичко, / крај беговите чивлици, / ју беговите ченици, / под бела таја лозница, / под црна, црна црница (Мрнп 82).

2. *ишо е со ѝемна боја, ишо оди накај црна. а. за човек (за кожаѝа на неговоѝо лице, ѝело и сл.)*; бела градо, шчо се не белееш, / не белееш, градо, не лелееш? – Црни Димо, к' кју се белеа, / и белеа, Димо, и лелеа? (Молер. 254); тога је велит милата мајка: / – Ајде од тука црна Катунке! / камо Мариа ја да те дарва, / ја да те дарва, да те промена! (Мил. 104); Цигани, црни Татари, / знајте ли биле омајно, / биле омајно, отресно, / да отресеме Калуда! (Кауф. 675); ој мамо, мамо, ој стара мамо, / та ја не си сам црна Циганка, / ја сам, мамо, тажна Милена (Молер. 179); тогај викна Крали Марко: / – Гледајте вака, три црни арапе: / ни махнувам, ни фрљувам, / на бегане ќе ве стигнам (Шапк. 4, 85); Ангелино, прва љубов, / нел' мие се обложихме с црн арапин Амза-бегот, / тебе в облог ја те кладох (Мил. 237); па да ми каниш китени сватови, / па да ми каниш црните мевтери! (Р. 144); кој си има, кој си има многу црна жена, хм, / не му треба, не му треба маџун да си лиже, хм! (ХМ 4, 104); о, моја мајко, ти стара мајко! / Лели јас

сум ти жална Димана, / што ме пленаха клети гурбети! /
 Ти не гледај ме в црново лице, / ме оцрнеха клети гурбети
 (Мил. 173); минава, Јанка, минава, / ајдути, црни манафи, /
 и твојто либе там беше (Вас. 261); татарко, црна манафко,
 / та од дека ни си рода? (Павл. 301); грубите си моми / на
 лични ергејне; / а на мене момче / црното манафче (Фирф.
 2, 454). **б.** Ц р н а А р а п и н а – јунак од македонскиите на-
 родни ѝесни; ми отиде млада Маркоица / кога гледат Црна
 Арапина (Мил. 135); се наљути Марко Кралевиќ, / го прив-
 таса Црна Арапина / и му зеде таја црна глава / и испушчи
 три синцири робје (Икон. 19). **в.** за делови од човечкојѝо
 ѝело; фрли си шапка на ќерамиди, / а петрахило на трен-
 дафило, / а тефтерите во силен оган, / белата брада на бер-
 берница, / црната брада на кафеѝица (МФ X, 19–20, 124);
 кажи, Донке, кажи како (лудото) ти препцаше? / – Оче, ми
 препцаше исто како тебе, / исто како тебе по црната брада
 (Цеп. 314); да ми пратиш ал шамија, / со неја да се пре-
 врзам, / да преврзам руса коса / до моите црни веѓи (Црн.
 103); жолти круши јадеше, црни веѓи чешлаше, / црни веѓи
 чешлаше, бело лице гледаше, / бело лице гледаше, тажна
 песна пееше (Кав. 36); се измами црна Арапина, /.../ си из-
 вади китена невеста, / остра сабја димишкија, / му посече
 црна глава (Р. 209); да шо беше Болена Дојчина, / си изва-
 ди сабја неострена, / му пресече таја црна глава, / се зачуди
 Болена Дојчина: / трупот скакат до девет ми боја! (Црн.
 247); куга ме мама решеше, / црна ми коса цавтеше
 (Пенуш. 5, 97); дали си немам белото лице, / мамо мори де,
 свекрво де, / дали си немам русата коса, / дали си немам
 црните очи, / дали си немам црните веѓи, /.../ мамо мори де,
 вештице де! (Фирф. 3, 259); Калешо неесто, црноно око, /
 викна да плаче: / – Како ќе минемо рамноно поле / поуно
 овчари? (Крст. 94). **г.** за крв и сл.; мори сестро, жална Јано,

/ пресечи си мало прсте / да претечат црни крви, / ка ќе врвиш низ гората, / бележувај дрво, камен! (Мил. 26)

3. *шїо е за жалење, за оїлакување; несреќен, ѿемен, разочаран; ѱустї; туѓинче, младо јабанче, / лели ме прашаш, распрашаш, / јас тебе право ќе кажам: / – Не сум си црна вдовица, / туку сум млада невеста, / невеста од три години! (Кон. 301–302); та си појдов на виљает, / сите моми изумреле, / си останав неженето, / се зачудив црн сиромав, / аљ калуѓер да се сторам / и манастир да си ода (Мил. 318); кална Ружа калта гази, / прошета се кална Ружа / низ това поле широко, / у среќа ѝ млад калуѓер. / – Калуѓере, црна душо, / изгубив си кован колан, / да не си го тизе нашел? (Фирф. 3, 191)*

4. *кој е во безизлезна, очајно ѿешка ѱоложба; шїо е крајно несреќен; поминаја три синцира, / три синцира црни робја: / први синцир сè девојки, / сè девојки песнопојки; / други синцир сè невести, / сè невести с машки деца; / трети синцир сè ергење, / сè ергење с танки пушки (Пенуш. 5, 179).*

5. *зол, злокобен, свирей, крвнички; неїријаїшелски; шчо сум чуло и разбрало, / шчо излегол Бавтир-чауш / со триста души црни аскер, / и за тебе, Ѓорѓи, зборуваа, / живо в раце да те фатат, / на чингело, Ѓорѓи, да те фрла (Стр. XI, 2, 66); оздол иде една црна војска, / право тегне Копиљача, / сардисале Агуш-ага (Р. 80); синоќа се Павле оженило, / на утрина жален абер дојде, / што дојдова три црни гавази / и прашует Павле добар јунак (ИФ); дојди, чајуш, море, Али-чајуш, море, / ај, тргај, чајуш, црни аскер, / ајде, многу мајки, чајуш, ќе проплачат, / ајде, многу ле деца, чајуш, ќе оставиш сираци, / ајде, многу жени, чајуш, ќе удојат (Совр. XXX, 1, 32); седи Ордан на кулата / па ми гледа горе-долу. / Ми догледа црни аскер, / црни аскер башибо-*

зук (ТМ 297); провикна се Секула Детенце: / – Ај да видам, Црна Арапино, / да те видам што јунаство имаш, / немој гледај оти ја сум дете! / Слушај, црна бедо, да ти кажам, / да испадниш на јуначки мегдан /.../ да видам чија мајка ќе плачит? (Мил. 195)

6. *шїо* изразува, *шїо* искажува несреќа, *їаџа*, *шїо* е со *їаџна содржина*; и што отиде Јана кај помета: / – Деги-ди, попе, море, наше попе, / ќе ти давам једна бела гроша, / ќе ти давам једно парче книга, / о, море, да напишем једно црно писмо, / да го пратам дете Имер-ага (Совр. XXX, 1, 48); ми пушчало Милош добар јунак / бела књига, црна слова пишет. / Књига гледат Милошица млада, / књига гледат с грудим солзи ронит (Совр. XXVIII, 3, 74).

7. *лош*; *нейрав*; довтасал је Дојчин болен јунак: / – Арапине, море црна веро, / што си дошел Солун да пле-наваш, / ја тргни се на мегдан јуначки / да се удрим није од коњица, / да видиме кој ќе да надвије (Кост. 173).

8. *во кој има роисїво, їежок живої, сиромашїїја, нейравда.* **а.** *їоробен*; мајка ми ќе ве пречека, пречека, / за мене ќе ве запраша: / Дека е Гоце војвода? / А вие да ѝ речете, речете: / – Син ти се, бабо, ожени / за црна Македонија (Фирф. 1, 170). **б.** *во кој се живее несреќно, їешко*; Македонија жална, била си страдална, / била си страдална пет векови црни, / пет векови црни, петстотини години, / сега дојде време да се ослободиш (ХМ 5, 84; МФ I, 2, 26; Мрп 167).

9. **а.** *їежок, оїасен (за живої)*; мојте до три ќерки (Лазо мори) / болни ми лежат, / болни ми лежат, / грло сипаница / и црна кашлица (ИФ). **б.** *шїо носи несреќа*; жена си имам црна улера, / црна улера, Стано, болка колера, / глава се мие нерасплетена! (Стр. VI, 3, 74); Цвето девојко, жена си имам, / жена си имам црнана буица, / глаа се мие

нерасплетена, / дете си миег неразвиено, / настреле куќи
купче буниште, / на буништето габи и печурки, / печурки
си бере, зелник си меси (Цеп. 313); црна се чума зададе /
там долу в Македонија. / Кој ќе се јунак одбере / чумата да
ја изгоне / од златна Македонија? (Совр. XXIX, 7–8, 42)

10. *смртноносен. а. (за змија) ошровен;* сношти вечер
сон сонувал / за нас двајцата, / ме укаса црна змија, / меѓу
очите! (ИФ). **б.** *на кој се губи животи, кој носи смрт;* не се
надевај веќе, / е Македонијо, / на крвави фашисти, / на
твои душмани! / Завија в црно мајки, / куќи запустеја, / де-
ца сираци клети / без дом оставија! / На црните б е с и л-
к и, / на мокри јажиња / најмили чеда твои, / мајко, обесија
(МпНОБ 97).

11. *што остиваа тешки последици; во кој има голема
опасност, кој предизвикува штења;* црни бељи си имаше,
/ моје срце си гореше, / оф, оф, за неја, / собери ме, мили
Боже, сос неја! (Р. 247)

12. *крајно непријатен, несакан, нејожен, омразен;*
бегај, бегај, црна магло, / јете ти ја стара баба / со железно
мотовило, / ќе ти мотат цревата (Совр. XXVIII, 3, 73).

13. *голем, тежок;* ај ти, тебе мори, црна ороспијо, /
тебе те бара тој Идриз-ага, / тој Идриз-ага за да се љубите
– / ене го таму во бисагите! (ТМ 252)

14. *обраснат со густа шума, шумовит;* низ кој не мо-
же да се оди, неурооден; дошло време да ја мажат, / се за-
думало деветина браќа / ќе ја мажат Нина мила сестра. /
Не кажале на мајка си, / ја дале преку девет матни води, /
преку девет црни гори (Р. 225).

15. *што е темен;* ај ти тебе, Марко Кралевике, / как
ќе дадам ќерка Англина, / дур не стори Дете јунаштина? /
Јас си имам црна Арапина, / што го држам во црна

зандана, / што го ранам за седум години, / ќе изведам црна Арапина / да се бори Секула со него (Мил. 24).

16. во функција на именка; Вид. **црно**; не се надевај веќе, / е Македонијо, / на крвави фашисти, / на твои душмани! / Завија в црно мајки, / куќи запустеја, / деца сираци клетки / без дом оставија! (МпНОб 97)

Во и з р а з и т е: **го оженија за црната земја** – *џо закойаа*; ех, што полегнаја и ми заспаја, / и што ми покани тој Јован Попов / верни другари сите со секири. / Ајде, како ватија, сите иструпаја, / Ибраим-оца го оженија / за жена војничка – за црната земја (Совр. XXVII, 3–4, 127); **за црни гревови** – *за жалење, за џажење*; откупиле два гробара, завали, / откупиле два гробара, за црни гревови, / да ми копат до два гроба, завали, /.../ гроб за моме, гроб за мене, завали (Ник. 97); сношти моме го свршиле, / за црни гревови! (Трен. 2, 115); **(му) земе (црна) глава** – *(џо) заколе*; се наљути Марко Кралевик, / ги привтаса црна Арапина / и му зеде таја црна глава / и испушчи три синџири робје (Икон. 19); **оди во црн гроб** – *заминува, завршува без среќен крај; умира*; немој, Раде, немој, моме, / толку мерак да фрлаш, / два мерака, два севдаха, / скоро одат у црн гроб (Лин. 113); **црна кучка** – *мошне лоша, зла жена*; ој ти мори сваќе, стара ле страчке, / кучко црна измеќарке, / што је ова, сваќе, гнасна, / за рака ми ќерка касна, еј! (Кар. 1, 46); **црно куче** – *мошне свирей човек*; ај ти бре Шефки, бре црно куче, / сега рече Господ јас ти ги носа, / јас да ти ги носа срмени елечи, / јас да ти носа пискул од три ока (Трен. 5, 102); **црн петок иде** – *многу џешко ќе биде*; трговината им оди добро, / све се плашат да ќе носат модро, / ... / црн петок и за ним иде (МФ XVIII, 36, 183).

Со друга придавка крај се бе: **бел**: Бојанче вели, говори: / – Ќе женам бела Бојана / во црни бели ша-

тори (ИФ); на бели камењ седеше, / бело ми грозје зоба-
ше, / бело ми грозје зобаше, / црното ми го ронеше! (Крст.
43); брала мома бело грозје ем црно, / ќе го праве шербет
вино црвено. / Научило се дреномиполски делиа, / сврне,
заврне дреномиполски делиа (Шапк. 5, 313); **велешки**: кога
с' истури црна станешина велешка, / кога с' истури бела
пченица битолска, / излегуват руди овни с овчарчиња, / се
побели поле од овци и овчари (Р. 262 / 2/); **врзан**: црните
очи врзани, / белите раце в синцири, / обете нозе в тумруци
(Цеп. 158); **гавранов**: црно грозде гарваново, / Маро ле,
мари Балевата! / Обери го, озоби го, / Јуван бре Баревиа!
(ИФ); **кадифен**: Кала има црни очи, / црни очи кадифени, /
црни очи како грозје, / како грозје камендолско (Фирф. 2,
292); **калуѓерски**: варај Недо, бела Недо, / што си, Недо
променлива, / црно рухо калуѓерско? (Верк. 20); **копринен**:
ми седнала кутра Јанка / на малана врата, / под црна
црница, / под бела лозница. / Црни конци пуштат, / црни
копринени (Трен. 5, 73); **печен**: понуда ќе бараат / црно
куче печено, / црно куче печено / со лукче зачинето
(Фирф. 2, 449); пиле пей по море, / на момите говоре: / –
Не везете в недела, / да не се разболете, / понада ќе ви
донесам / црно куче печено, / сос бели црвје полнето (Цеп.
316); **пештански**: понада да ти донесам / битолска бела
погача, / охридска риба летница, / струшкана танка јагула,
/ елшански дренки црвени, / пешчански црни муренки
(Кав. 34); **пуст**: а остај ме мало да подвикнам, / да му се
шега Секула подбијам, / зашто ми је Секула грдомасно / од
црната пушта сипаница (ИФ); **'рженов**: месиле им црна пи-
та, / црна пита 'рженоа, / со решето отсејана, / со дрмоња
просејана (Вас. 240); **рогат**: кој ме ѓавол тераше / на поп-
летка да одам, / сретнав нешто сред село, / нешто црно ро-
гато (ИФ); **сукан**: сама се глава познава деца царева: /

цорни мустаци сукани, / русо му перче чешлаше (Драг. 180); **татарски**: црно ми куче татарско / влегло у село Карпино, / почнало моми да мава, / со синцир да ги врзуе (Разгл. III, 3, 293); **темен**: така ќе шетам, / така ќе барам, / срцето мое / црно и темно / за твојата младост / шо ја загуби (Паск. 55); **Тодин**: ќе станам, тенко Тоде, ќе си одам, / ќе станам, мило добро, ќе си одам! / Полежи, бело Асан, поспиј си, / пољуби бело лице Тодино, / прегрни рамна става Тодина, / целувај црни очи Тодини! (Кон. 147; Рад. 73); **црвен**: та играа шчо играа / од Стојновата коња, / од нозете му идаа / сини, зелени пламене, / а од Турци од конето / од нозете им идаа / црни крви и црвени (Молер. 86); кога бев бекар, мајко ле, неженет, / убави моми, мајко ле, погледав, / коси црни, црвени, мајко ле, коњарки (ХМ 6, 58); **цршов**: Севдините очи, мила мамо, / ај, Севдините очи, мила мамо, / црни черешови! (ИФ)

Со и м е н к и т е: абер (СбНУ XVI–XVII, 114), алајка (Паск. 55), алиште (МФ II, 3–4, 491; Тах. 130), анџар (МФ XIII, 45, 168), апсана (Паск. 84; Р. 240 /4/), арап (Мил. 66; Мил. 167; Мил. 244; МФ II, 3–4, 491; Р. 139; Р. 144; Рус. 192; СбНУ XIII, 90; Труд. 106), арапин (Мил. 237; Фирф. 1, 110); Арапина (Икон. 35; Јастр. 96; Мил. 135; Ник. 164), арапинче (Молер. 140), арапка (Мил. 340; Шапк. 4, 105), арапче (Јастр. 218; Мил. 361; Шапк. 5, 487), аро (ИФ), аскер (Стр. XI, 2, 66; ТМ 297), Африка (МФ XVIII, 36, 179); бајрак (Ил. 308), барут (Р. 144), беда (Мил. 195), бедевија (Р. 236; Р. 404), бележица (ИФ), беља (ИФ; Р. 247), беневреци (ХМ 6, 46), бенка (ИФ), бесилка (МпНОб 97), бивол (Ил. 299), болва (Шапк. 5, 493), брада, (МФ X, 19–20, 124; Цеп. 314), буица (Цеп. 313), бумбар (Мил. 330); вампириште (Кар. Л. 46), вдовица (ИФ), вдовчиште (Ник. 20), веѓа (Кав. 36; Фирф. 3, 259; Црн. 103; Шапк. 5, 273), век (Мрнп 167; МФ I,

2, 26; ХМ 5, 84), вера (Кост. 173), вереце (ИФ), војска (Р. 80), вол (ИФ), волна (Кост. 143), восок (ИФ), вошка (ИФ; СБНУ XII, 256), вранец (ИФ); гаваз (ИФ), гавран (Биц. 1, 106; Ник. 27), гајтан (Шапк. 4, 11), гарван (Шапк. 4, 128), гарванче (Вас. 204), гаска (Лин. 173), глава (Икон. 19; Р. 209; Црн. 247), гламја (Шапк. 4, 30), голаб (Мил. 317), гора (Р. 225), грев (Ник. 97; Трен. 2, 115), гроб (Лин. 113), грозде (Биц. 1, 43; СБНУ 48, 394), грозје (ИФ; МФ VI, 12, 37; Шапк. 5, 313); дреа (Мрнп 206), Димо (Молер. 254), душа (Фирф. 3, 191); Ѓуптин (Драг. 28, 29); жена (ХМ 4, 104); загорје (Молер. 213), зандан (СБНУ V, 63), зандана (Мил. 24), затворник (Рад. 79), земја (Вас. 212; Кон. 58; Лин. 154; Лојо 12; Мрнп 142; Р. 80; Тр. 152), змија (Кауф. 266; Р. 80; СБНУ XVI–XVII, 114), знаме (МпНОБ 235); севгар (МПр. I, 5–6, 165); ибришим (Р. 209), игла (Мил. 424; МФ VII, 14, 171); јаглен (Мил. 41; Р. 144; Трен. 4, 26), јагне (Икон. 35; Р. 404), Јусуф (Тах. 41); калајдија (Р. 291), калем (Р. 80), калпак (ИФ; Мрнп 206), калуѓер (Драг. 37; Ил. 307; 309; Ил. 323; Иљ. 97; Кауф. 420; Кауф. 830; Мил. 72; Мил. 189; Молер. 167; МФ XI, 21–22, 97; Р. 253; Р. 404; СБНУ XIII, 103; Трен. 2, 17; Трен. 5, 11; Труд. 99; Цеп. 106), калуѓерка (Фирф. 1, 108; Шапк. 5, 67), калуѓерче (Ѓорѓ. 74; Тан. 51), камен (Кон. 153; Мих. 30), капа (МФ IX, 7–8, 30; Р. 80; ТМ 289), капела (Мрнп 207; Мрнп 204), капче (Мрнп 226; МФ XII, 206; Совр. XXIX, 7–8, 9), Караман (Иљ. 101; МФ II, 3–4, 460; Шапк. 1, 193), карпа (МФ I, 2, 23), катран (Драг. 37; ИФ; Р. 139; Р. 240 /2/; Рус. 61; Црн. 184), Катунка (Мил. 104), кафе, (Кав. 82; МЈ VIII, 2, 195; Р. 77; Р. 240 /3/; Совр. XXX, 1, 39; Цеп. 43), кафтан (Цеп. 258; Шапк. 5, 317), кашлица (ИФ), класица (Стр. XVIII, 1, 392), класатка (Шапк. 5, 183), класица (Верк. 160; Иљ. 103; Кауф. 50; МПр. III, 4, 93; СБНУ XXXVI, 28; Црн. 32), клуч (Трен. 2, 134), книга (Кав.

75; Рад. 11), книже (Шапк. 5, 184), кокошка (ИФ; Фирф. 1, 15), комита (Кав. 91, 92), кондура (ИФ), конец (Трен. 5, 73), коњ (МФ III, 5–6, 147; Р. 209; Р. 225; СБНУ 53, 400), коприва (ИФ, Скопје), коприна (Ник. 15; Трен. 5, 73), коса (Мил. 206; Мил. 412; Пенуш 5, 97; ХМ 6, 58), косиче (МФ VI, 12, 205; Стр. IX, 4, 75; Црн. 138), космиче (Вид. 1, 81), кочија (Дон. 28), кошула (Маз. 364; Мил. 300; кошулче (Драг. 137; Молер. 57), Шапк. 4, 76), (Пенуш. 6, 125; Р. 114), крава (МПр. III, 4, 97–98), крв (Вид. 1, 300; Ил. 321; ИФ, с. Душогубица, Кичевско; Јан. 65; Кауф. 451; Кауф. 564; Кон. 263; Кост. 192; Кост. 231; Мил. 26; Мил. 29; Мил. 138; Мил. 147; Мих. 194; Мих. 276; Молер. 86; МПр. I, 5–6, 166; Р. 144; Р. 225; Р. 262 /1/; Сазд. 188; СБНУ II, 115; Тр. 138; Фирф. 3, 308; Шапк. 4, 116), крпа (Гин. 233; Драг. 128; Кон. 181; Молер. 239; Мрнп 140; Шапк. 5, 145), крст (Стој. 96), крстачка (Кост. 114), кукавица (ВМКД III, 3–4, 97; МпНОБ 164; МФ XVII, 33, 192; Разгл. III, 3, 294; СБНУ III, 73; Фирф. 3, 203), куршум (Р. 144), куќа (Р. 80), куфер (МФ II, 3–4, 465), куче (МпНОБ 110; Мрнп 112; Разгл. III, 3, 293; Трен. 5, 102; Фирф. 2, 449; Цеп. 316; Црн. 219; Кар. 1, 71; Совр. XXX, 1, 57), кучка (Лин. 145; Кар. 1, 46); ламја (Биц. 4, 28), ластовица (Драг. 217), Ленка (Ив. 147), лице (Кон. 25; Мил. 173; Р. 80), лишка (Мил. 333), лоза (ИФ; СБНУ XXXVI, 15); магаре (ИФ), магла (Мрнп 208; Совр. XXVIII, 3, 73), маѓесница (Кар. 1, 45), мајка (МФ IX, 18, 21), Македонија (Фирф. 3, 59; Фирф. 1, 170), манаф (Вас. 261; Кауф. 115; МПр. III, 2, 107; СБНУ XXXVI, 75), манафка (ИФ), манафче (Фирф. 2, 454), марама (Кон. 306; Мил. 250; Спасе 64), мартин (Мрнп 86), маска (ИФ), маслинка (Стр. IX, 2, 40), мастило (Иљ. 243; Кав. 41; Ник. 173), мевтер (Р. 144), митралез (Пенуш. 5, 222), монисто (Трен. 1, 119; Шапк. 5, 224; Шапк. 2, 97), море (Кост. 92; Кост. 126; Кост. 198; Мил. 112;

Мил. 180; Мил. 416; МФ XXII, 45, 142 и мн. др.), мрава (Рад. 25; Шапк. 5, 490, 493), муренка (Кав. 34), мустак (Драг. 180; Лин. 111; Р. 114); невеста (Паск. 71), нешто (СБНУ VII, 96), нишан (Тах. 175), нога (Молер. 141), нож (Кауф. 641), ношче (Шапк. 5, 305); облаче (Крст. Т. 38), овен (Мил. 32; Пенуш. 6, 207), овца (Кар. Л. 34), овчарина (МФ V, 9–10, 60), огница (Трен. 1, 54), око (Биц. 4, 244; Верк. 316; Драг. 200; Икон. 98; Кис. 37; Паск. 92; Мил. 100; Мил. 119; Мил. 179; Мил. 18; Мил. 230; Мих. 215; Р. 80; Молер. 56; Ник. 101; Тош. 88; Трен. 5, 105; Фирф. 3, 259; Цеп. 36; Црн. 97; Шапк. 5, 273 и мн. др.), орел (Верк. 316; Молер. 250; Пенуш. 6, 172), орлица (Кон. 79; Мих. 222; Пенуш. 1, 133; Пенуш. 6, 170), ороспија (ТМ 252); панукла (ИФ), перо (Молер. 239), петок (МФ XVIII, 36, 183), пиле (Трен. 3, 81), пипер (Кауф. 592; Муз. III, 5, 132), писа (МПр. IV, 3, 143), писмо (Верк. 316; Драг. 62; Идн. II, 5, 45; ИФ; Кав. 81; Кав. 102; Р. 209; ТМ 244), пита (Вас. 240), платно (Идн. II, 3, 80; Ил. 307; Шапк. 5, 184), појас (Мрнп 210), помин (ИФ; МЈ II, 2, 216), поп (Р. 114), постела (Стр. VI, 6, 63), прасе (Тах. 112), просјак (Р. 139), просо (Трен. 3, 81), прч (Шапк. 5, 405); рака (Кар. Л. 68), раса (Мил. 63), ресачка (Совр. XXXI, 4, 95), риза (ИФ), ризик (СБНУ III, 69), роб (Р. 80; Пенуш. 5, 179; Совр. XV, 7, 438), робија (Разгл. III, 9, 945), робина (Јан. 88), робинка (Мрнп 142; МФ III, 5–6, 129), робинчица (Мил. 273; Ник. 82), родина (Мрнп 152), ропство (МпНОБ 153), руба (ИФ, с. Томино Село, Порече; Мрнп 210, 207; Р. 80), руво (Верк. 20; Пенуш. 6, 114), руно (СБНУ 53, 279); саја (Кост. 68; Молер. 267; Пенуш. 5, 135), сакма (ТМ 289; МФ IV, 7–8, 30), самовила (Мпр. VI, 4, 110), сврака (Р. 80), семе (Кост. 40), сестричка (ТМ 235), сипаница (СБНУ I, 50), сираче (Кауф. 491), сиромав (Мил. 28; Мил. 318; Мрнп 78), сиромашка (СБНУ XI, 21), сиротица (Фирф. 3, 203),

скапетија (ИФ), слива (Тан. 158), слово (Ѓорѓ. 64; Совр. XXVIII, 3, 74), смола (МПр. IV, 3, 143), Спиро (Иљ. 78), срце (Ник. 15; Паск. 55), станешина (Р. 240 /3/); татар(ин) (Кауф. 675; Молер. 72), татарка (Ил. 303), татарче (ПСП. VIII, 39, 462, 463; Шапк. 192), теле (МПр. III, 4, 97, 98), темница (Шапк. 5, 341), трн (Шапк. 5, 405), Турчин (ИФ); ќемер (ИФ), ќепе (Ил. 298), ќерка (СБНУ XI, 19), ќомурџиче (Мрнп 64; МФ I, 2, 124), ќутук (Нед. 32); угаре (Мих. 212; Молер. 213), удовица (СБНУ XI, 18), улера (Стр. VI, 3, 74; Црн. 191); фашизам (Совр. XXIX, 7–8, 14), фереџе (ИФ; Лојо 18; Тах. 71), фустан (МФ XXIII, 45, 168); хута (Шапк. 4, 4); Циганин (ИФ), Циганка (Молер. 179), Циганче (ИФ), цренче (Драг. 169; Мил. 403), цреша (Вас. 241; Дон. 123; Ѓорѓ. 52; Кауф. 715; Кон. 294; Кост. 207; Мил. 370; Р. 262 /2/; Црн. 97 и др.), црнило (Ѓорѓ. 28; Р. 209), црница (Мрнп 82; Пенуш. 6, 314; Трен. 1, 127; Трен. 5, 73; Црн. 198); чавка (Пенуш. 6, 283), чадор (Р. 80), чевел (Шапк. 5, 225), чергарка (Тах. 96), чизма (Мрнп 206), чинтијани (Мил. 203), чукаре (Црн. 126), чул (ИФ, с. Рупиште, Кичевско), чума (Бел. 272; Брад. 30; Верк. 327; Ил. 315; ИФ, Штип; Кауф. 662; Молер. 223; Р. 225; МФ I, 2, 139; Р. 209; Разгл. III, 3, 294; Совр. XXIX, 7–8, 42; Фирф. 3, 119; Тах. 132 и др.), чуметина (Р. 209); цигер (Шапк. 2, 49); цока (Кар. 181; Р. 114), цубе (ИФ, с. Јабланица, Струшко); шамија (Биц. 4, 56; Јан. 99; МФ I, 2, 221; Тош. 128; Трен. 4, 55; Фирф. 1, 21), шапка (Мрнп 207; Шапк. 5, 231), шапче (Мих. 248; Мрнп 203; МПр. III, 4, 101), шатор (ИФ), шегрт (Кауф. 64), шервета (Биц. 4, 28), шија (МПр. V, 3, 96; Р. 209), шише (Шапк. 4, 10), шпион (Мрнп 142; МФ I, 2, 139) и др.

ЦРНЕЕ *г*л. *несвр.* **I. 1.** *ја покажува, ја исџакнува својата црна боја; веѓи ѝ црнеат, мале, / като морски пију-*

вици, / лице ѝ белеје, мале, / като бела книга, мале! (МПр. III, 2, 109); па го качила (момчето) на бела коња, / коњот белеје а он црнеје. / Бегајте, деца, апото иде. / Децата бегат, псетата лајат (Ѓорѓ. 57); три дни го трила (бела Рада), / два дни го мила (Црното Арапче), / па го качила на бела коња, / коњот белее, оно црнее (Лин. 70); кога си овде, страв ми од тебе, / ког(а) не си овде, жал ми за тебе, / кога да јавниш белаго коња, / та да ми одиш на рамно поле, / коњ ми белеит како бел голаб, / а ти црнеиш како црн голаб, / не прилегвиме еден за други (Мил. 317).

2. (прен.) а. *ѿрѿи, ѿоднесува болка, мака, сѿрадање, ѿежини; сѿрада*; Ангелино мила снао, / што ми стори на брата ми, / уште млад ти го остаи, / го остаи да црнеи / со две деца малечкаи (Цеп. 257); јуначко срце не трпи, не трпи, / мрсните Турци да беснеат, да беснеат, / а наште сестри да црнеат, / мрсните Турци да беснеат на татковото огниште / дека сум се јаска родило, родило (ИФ). б. *жали, ѿажи, ѿажува*; црни, горо, црни, сестро, / двама да црнеем, / ти за твоите лисје, горо, / ја за мојта младос! (Вас. 273)

II. се црнее – *се исѿакнува со својаѿиа црна боја*; ми го качила (момчето) на бела коња, / коњ се белее, он се црнее, / кучиња лајат, деца бегајат (Верк. 327); три дни го мила, мила, трила, / па му претрила десното уво, / па го вкачила на бела коња, / коњ се белее, Арап се црнее, / а Јана вика: – Бегајте деца! (Фирф. 3, 72–73); што се белеит, што се црнеит, / долу во поле во ливаѓено? / Дали е вода, дал е војвода, / дали е камен, камен бевценет? (Ник. 111)

ЦРНИ *ѿл. несвр. I. 1. ѿрави црн, црно*; и се пули горе, долу, / да је видит Ангелина / каде везит бела риза, / бела риза абдеслиа, / црно црнит, злато палнит, / да је носит на пиштоли (Мил. 444); вдоец е мајко есенска слана, / ерген е,

мајко, пролетна роса. / Пролетна роса цвеќе го расте, / есенска слана цвеќе го црни! (МФ XXIII, 45, 137)

2. (прен.) *џрџи, џоднесува маки, сџирадања, џежини; црнее; жали, џажи, џаџува, сџирада*; црни, горо, црни, сестро, / двама да црнеем, / ти за твоите лисје, горо, / ја за мојта младос! (Вас. 273)

II. се црни – *се исџакнува со својаџа црна боја; се црнее*; рано си ранила Силќа у зора / на мажот вода да справи, / на жена како прилега, / мажот на орање да прати. / Фрлила око на рида, / црни се нешто озгора, / нити е лице човечко, / нити е снага човечка (Разгл. III, 3, 292).

ЦРНИЛО *ср. 1. средсџво за црнење; спрот. белило*; сџанце ми се застоело / стреде небо на пладнина, / да ми видит вељо чудо: / – Брата сестра продааше / за белило, за црнило, / за шарено огледало! (Мил. 459); ти да ми купиш, Бајраме, / за бело лице белило! / Оф, аман, аман, оф, леле, де, Бајраме бре! / За бело лице белило, / за гајтан веѓи црнило! (Кав. 49); мари Недо, бела Недо! / Бела Недо биз белило, / црни очи биз црнило! (Драг. 205)

2. *црна облека (со која се жали); црнина*; девет години татко и мајка жалеа, / девет години црно црнило носеа, / црни постели не кренаа, / на бел свет не се јавија, / тенка Калина жалеа (Стр. VI, 6, 63); расплака Стојан стара му мајка: / – Стани ми, сине, стани, сине, Стојане, / ти да си видиш млада невеста, / како жално жали, / жални редби реди, / как црно носи, црно и црнило (Иљ. 133); со именката р у б а: Маријо, ќерко Маријо, / варли ликата жолтило, / варли рубата црнило! (ИФ)

3. *голема џежина; црн живоџ, несреќен нерадосен живоџ*; во изразите: к л а ј с и ц р н и л о ! – *зацрни се!*; т у р и ц р н и л о н а с р ц е – *зацрни се!*; фрли си белило, фр-

ли си црвило, / клај си (девојко) црнило, клај си (девојко) венчило, / црнило до векот, венчило до гроба (Стр. VIII, 1, 34); врли црвило, гугучко мори, / клај си црнило, девојко мори, / оти те прелагаа, гугучко мори. / Ти се чинеше, девојко, мори, / оти је момче благо јаболко, / тоа не било благо јаболко, мори, / ами је круша запорничава, / ни се голта, ни се плука! (Цеп. 193); токми се, зацрни се, / армоса се, закопа се, / туре црнило на срце, / туре жџтило на лице (Шапк. 5, 302).

Со п р и д а в к и т е: **пусто**: мажило пусто црнило, / венчило пусто гробило, / вечер легнува тепана, / утре станува плакана (ИФ); да знае моме, да знае / да не се мажи: / венчило пусто црнило, / вечер легнува бувтана, / утре станува клоцана (Стр. VIII, 1, 44); **црно**: зацрнија те, девојко, / црно црнило на глава, / нели те је жауба, девојко, / за руси коси, девојко? (Р. 209); а што је црно црнило, / тоа је пусто венчило, / а што је жџто жџтило, / тоа је свекор, свекрва! (Ѓорѓ. 28; Р. 209); девет години татко и мајка жалеа, / девет години црно црнило носеа, / црни постели не кренаа, / на бел свет не се јавија, / тенка Калина жалеа (Стр. VI, 6, 63).

ЦРНИЦА ж. 1. бош. *орвошо* *Morus alba*; кандисуј бре, лудо младо, / што ти дава мајка ми, / мајка дава, лудо младо, / една бавча црници (Лин. 113); качила се Маца, море, на црница, / да набери Маца росна шума, / да нарани Маца бубиците, / да наточи Маца тенка свила, / да наткае Маца тенко платно, / да ушие Маца црвен бајрак (ТМ 364); во село дошол војвода, / момине чинат давије, / овци си пасол над село, / фесот си носил над око, / Стојане, ќе те обесат / на суа гранка црница, / со Ангината суница (Стоич. 96). **2.** *илдоош* на *шоа орво*; царица си седе до куп пченица, / до

куп пченица на високио балкон. / Пченица требе, црници јаде (ИФ).

Со п р и д а в к и т е: **висока**: Стојна Стојану велеше: / – Стојане брату, Стојане, / три села чинат давија /.../ Стојане, ќе те обесат. / Ако ме мене обесат, / високо место д’ одберат / на високана црница (Ник.100); **Јанина**: учинал Стојан кабает, / цаливал селско девојче. / Стојана ка го обесит / на Јанината црница, / со Јанината суница (Црн. 105); **црна**: еее Доста седнала рано во недела / под црна црница, / Доста под бела лозница, / еее Доста под црвен трендафил, / под жолтиот каранфил (ИФ); Јанка ми седеше на малата врата, / на малата врата под бела лозница, / под бела лозница, под црна црница (Шапк. 5, 259); седнала ми Јана / под бела лозница, / под црна црница, / црни конци сучи, / дробни солзи рони (Црн. 198; Пенуш. 6, 314).

Со б р о ј о т **три**: во моите дворје пелин обрастено, / во пелинот има до трине црници, / на црници има до три кукаици (Стоич. 192).

ЦРНИЧАРКА ж. *ѿаа шѿо има црници или милува оа јаде црници*; ајде, ќе прејдиме / во село Манастир, / мамо, мори мамо! / село – манастирски / моми црничарки! (Рад. 83)

ЦРНИЧКОВ *прир. шѿо е оо црничка, шѿо е во врска со црничка, шѿо се однесува на ц р н и ч к а – дем. од ц р н и ц а*; *млада црница*; отад’ иде лудо младо, / дури синлин, дури вилин, / ка се вије, ка се крше / куту прчка црничкова, / куту гранка миндалова (Тан. 177); качила се Маца на црница / да набере пуста шума, / пуста шума црничкова, / да нарани пусти буби, / да наточи тенка свила, / да наткае платно (ИФ).

Со и м е н к и т е: прачка и шума; в. ги горните примери.

ЦРНИЧОВ *приг. штио е од црница, штио е во врска со црница, штио се однесува на црница*; чекај, Јане, догодина, / догодина, та наесен, / сега си е кат година, / житото е граорливо, / виното е капинково, / ракијата црничава (Кауф. 783); Стојане, море Стојане, / не турај капче над око, / не гледај моми под око, / селани ти се душмани, / ќе те ватат, ќе те јобесат, / на сува гранка црничова (ИФ).

Со и м е н к и т е: **гранка** и **ракија**; Вид. ги горните примери.

ЦРНИЧОК -чка *приг. дем. од црн*; невестице црноока, црничка, / што ти поли запретнени, запретнени, / запретнени, уросени, уросени? (Мих. 3)

Со и м е н к а т а **невестица**; Вид. го горниот пример.

ЦРНО *ср. 1. а. црна облека*; мори Божано, леле, бела Божано, / што бело, леле, периш, леле, са црно носиш? / Дал' мајка жалиш, леле, ил' татко жалиш? (Биц. 1, 110); рагаш ќерки белолики за црно да носат, / заробени да ги гледаш (мајко) во млади години (ИФ). **б.** *со предлозиите*: **в**: не се надевај веќе, / е Македонијо, / на крвави фашисти, / на твои душмани! / Завија в црно мајки, / куќи запустеја, / деца сираци клети / без дом оставија! (МпНОб 97); **со**: глас се чуе од Солунско, / од Солунско до Кукушко, / од Кукушко до Битолско, / од Битолско до Крушевско, / сите мајки расплакани / и со црно облечени (Биц. 3, 115); стани ми, сину Димитре, / да видеш твоето љубне, / твоето љубне Еленка, / со црно се забрадила! (Мих. 153); **у**: е, невесто црнооко, / шчо си тоуку уилена, / уилена, уплакана / и у

црно облечена? (Шапк. 1, 60); **фоф**: тија си дома отиде, / премени се, нареди се, / облече се сè фоф црно, / та се покри с црна крпа, / натакна се црно перо, / та отиде да испрати / млади Војно млад на воска (Молер. 239); јас не сум си умрено на Бога појдено еј дооо, / во гора зелена мене змеј ме љуби еј дооо, / она да ѝ кажи на мојата мајка еј дооо / црно да не носи, / јас сум си во црно закопано еј дооо, / солзи да не рони (Стр. VII, 1, 62). **в.** во синонимен *сѝреѣ со ц р н и л о* (*црно и црнило*); расплака Стојан стара му мајка: / – Стани ми, сине, стани, сине Стојане, / ти да си видиш млада невеста, / како жално жали, / жални редби реди, / как црно носи, црно и црнило (Иљ. 133). **г.** *со оруѣа ѝоименчена ѝридавка до себе* (*црно, црвено*); добро утро, млада ле невесто, / дај Бог добро, незнајна делијо; / бело периш, ем се бело мијеш, / ама црно, црвен(о) завал носиш (Лин. 53).

2. црна боја; и се пули горе, долу, / да је видит Ангелина / каде везит бела риза, / бела риза абдеслиа, / црно црнит, злато палнит, / да је носит на пиштоли (Мил. 444); Добре ле, Добре војвода! / Добре си вели, говори: / – Мале ле, стара мајчице, / што ми се црно црнее / и ми се бело белее / на гулемите балкани, / на високите чукари? (Мих. 212); трека мајка порачује: / – Мене мајка да ме жали, / ја сум зела калуѓерче, / **ц р н о п р е д а**, црно носа (Биц. 2, 25).

ЦРНО *ѝрил. нерадосно, жално, ѝажно, несреќно; лошо*; шчо срце тебе ти сакат, / тоо Господ тебе да дадит, / ти шчо ми зеде од него; / јас него си го не сакам, / веков го црно поминав! (Шапк. 4, 78); црно му било пишано / на Александар Турунџов: / шеснајсет години војвода, / на седумнајсе го фатија. / Го кладоа во долапи, / во тешки пранги железни (Кав. 100); Бисеро ќерко, Бисеро, / што ти било

црно, / леле писано, / турска невеста, / леле, да бидиш / на висок диван / да седиш (Лојо 16); ми извика Марко Кралевике: / - Ај излези беже, Мурат беже, / ти си пуштил море бела книга, / бела книга, црно напишано. / Јас не можа тебе да дочека, / дур да дојдиш до Прилепа града, / јас ти дојдов, бегу, на конаци, / ај излези борба да водиме, / да водиме кој ќе погине! (Трен. 5, 17)

ЦРНОВИЦА *ж.* вода црновица – *нечистиџа вода*; сум си пасело (стопане) по трништата, / сум си пило вода црновица (ИФ, Струмица).

ЦРНОВРАНЕЦ -нци *м.* коњ со мошне црна боја; тогај вели Рајковиќ Бошко: / – Да си речам за чудо големо, / да не тебе атер ти останит / имаш омјас како мојата невеста / и коњата моја црновранца (Р. 225; ИФ).

ЦРНОГЛАВ *прид.* (за змија) *што има црна глава*; пила Неда, пила Неда ноќна вода, / што испила, што испила лута змија, / лута змија, лута змија црноглава, / леле, мајко, леле, мајко, / срце што ме боли (ИФ, с. Црешнево, Порече).

Со и м е н к а т а змија; Вид. го горниот пример.

ЦРНОГОРЧЕ *ср. дем. и хий.* од Ц р н о г о р е ц; овде: И в о Ц р н о г о р ч е – *јунак од македонската народна поезија*; па плива Иво Црногорче, / искочи крајум крај Дунава, / искочи си на чесну тарпезу, / одврза си свилену мараму, / извади си дуне и неранце, / даде Деницу девојку (Драг. 73).

ЦРНОЗЕМ *м.* место ц р н а з е м ј а – за одеднаш умрено момче и др.; ој гробари, мои побратими, / дал’ ќе чујат мојте родители, / дал’ ќе чујат што сум посвршена, / посвршена млада за црнозем? / Од петок свадба ми почнала / дал’ ќе чујат оти си имам / два девера – два бели бигора, / а сватои – зелени борои; / дал’ ќе чујат оти ја загинав, / ја загинав млада за слобода? (МпНОБ 240)

ЦРНОЗЕМЕН *-мна ѝрид. шћо е умрен за црнаџа земја; во кој има умрен за црнаџа земја;* ој ле, сину, ој ле мили сину, / арна ле је црноземна кашча? (Пенуш. 6, 147)

Со и м е н к а т а **куќа**; Вид. го горниот пример.

ЦРНОЗЕМКА *ж. 1. (за мома, млада жена) одеднаш умрена за црнаџа земја;* Тодору, Тодору, / мар ‘ам де ти брате? / Пак ти да хи речеш: / – Мају, мила мају, / ма ижених си ги / за црноземки (МПр. IV, 3, 146).

2. (во ѝридавска служба) ц р н о з е м с к и (со именкиџе девојка и невестџа); љу да им хабер да чиниш: / сестро ле, сестро милинка! / Гојко сме го женили, / за црноземка дивојка, / за билолика Велика, / да не ти тџа да падне (Верк. 136); млад Делчев – млад се јоженил / за црноземка невеста – / за таја жална, ах, Македонија (Мрп 141).

ЦРНОЗЕМСКИ *ѝрид. шћо се однесува на ц р н о – з е м (е ц) и ц р н о з е м к а;* и го плаче, жално-милно реди: / – Димитрија, мил сину на маќа, / арна ле је црноземска кашча? / Арна ле је од земја постела, / арна ле је од камен зглавница, / арна ле је од шчица завивка? (Пенуш. 6, 188; Кост. 115)

Со и м е н к а т а **куќа**; Вид. го горниот пример.

ЦРНОЗЕМЧЕ *ср. дем. и хий.* од ц р н о з е м е ц. 1. умрено за црнатаа земја; ага мине треќа чета, / па ќе мајка да попита: / – Кам ви, друшки, мома Милка? / А вие да ѝ речете: / – Ој ле, бабо, стара бабо, / мома Милка оженијме / за момче, за црноземче! (Молер. 93)

2. (*во ѝридавска служба*) ц р н о з е м с к и; стани, До-не, стани / на оро д’ идеме, / песни да пееме / с моми и мом-чета. / Па ја ќе им река: / – Друшки, мили друшки, / мене ми е оро / дрвена постела, / мене ми са песни / каменено зглаве, / мене ми е момче / момче црноземче (Молер. 218).

ЦРНОКАПЕЦ -пци *м. (ѝоѓрно за) црковно, духовно лице;* Димитри, мили сину! / Нешчо мајка ќе му каже, / ама да се не раскосеш, / покарај ја, сину, невестата, / да не одве горе-доле, / горе-доле, на бел Дунав, / да не лаже ге-миџии, црнокапци! (Шапк. 1, 67)

ЦРНОКЛАС *ѝрид.* (*за ѝченица*) *шѝо ѝ е класоѝ црн(ушкав);* море Маро, бела Маро, / море чула ли си или не си, / де излезе падарчето, / падарчето од пашата / да си бере ангарија, / да му жнијат пшеницата, / пшеницата црнокласо, / јачмено честоредо (Стр. XVIII, 1, 392; Верк. 79); проговори млад падарин: / – А бре Димо, дели Димо! / Не распуштај сиво стадо / крај корија Султарија, / крај ‘ржите лебородни, / пчениците црнокласи (Сазд. 158; СБНУ V, 64).

ЦРНОКЛАСИЦА *ж. (за) ѝченица со црн(ушкав) клас;* овде: *во ѝридавска служба;* заплакала ми голема нива, / голема нива на врв планина: / – Оф леле, Боже, оф мили Боже, / как не се најде најдобар јунак / да ме изорат,

да ме посеит / бела пчејнца црнокласица! (Мил. 456); гугутче гука во честа гора, / не е гугутче туку са моми, / туку са моми беровки, / од гора слеват, в поле ќе одат, / в поле ќе одат, жетва ќе жнијат, / жетва ќе жнијат бела пченица, / бела пченица црнокласица (Фирф. 2, 200; ИФ, Берово).

ЦРНОКОСИЧЕ *ср. дем. и хий. девојче шито има црна коса; девојче црнокосиче, / црно је срце мајке ти, / а жар и пепел таткове ти / заш' не те даде за мене, / туку те даде до мене, / до мене у мој комшији (Р. 240 /4/).*

ЦРНОМАЊО *прид. (во среден род) шито има црно-мурен лик; Кимјана вино продавала, / на ергени на вера не дава; / на сите им имиња ставила. / На мајка си веле ѝ говоре: / – Да ме дадеш за казанџија, / казанџија е црномањо, / да ме дадеш за калајџија, / калајџији са селски коматари (Шапк. 1, 365).*

ЦРНОМОРАНИН *-ани м. жиштел шито е од бреку црно море; кој ден ми ојде Ѓура војвода, / низ (оној) ден дујдоха Турце пленџии, / Турце пленџии, црнуморане, / црнуморане, белуграждане, / градо разбиха, Јана најдуха, / та пуплениха хубава Јана (Ил. 343).*

ЦРНОМОРСКИ *прид. шито се однесува на црно море; пушта била, црноморска риба, / не ми гризи тенкото фустанче, / не ми го је маќа ми правила, / туку ми го либе испратило (Пенуш. 5, 197).*

ЦРНОМУРЕН *-рна прид. (за човек) шито е со црни очи и поштемна боја на кожата; туку сакат, синко, сè момчиња, / сè момчиња, синко, одбирани, / одбирани, синко,*

црномурни, / црномурни, синко, без мустаќи (Р. 291); клинските се моми / арно црномурни, / ама ќе ми одат / како рало рачка! (Рад. 84); ич не збори, Дино Арнауце, / јас од место не те поместујем. / Му посегна Диновата сабја, / Марко мавна со острата сабја, / му пресечи црномурна глава (Рад. 16).

Со и м е н к и т е: **глава, момче**; Вид. ги горните примери.

ЦРНОМУСТАЌЕСТ *ирид. шито е со црни мустаќи (мустаќи)*; теја ми је црнооко, / црномустаќесто. / На него је мор долама, / чикер до земи! (Р. 404)

Со и м е н к а т а **долама**; Вид. го горниот пример.

ЦРНООК *ирид. 1. шито има црни или ѓемнокафени очи*; мила момо, црнооко, / Бог да биет твојте братје, / што викнаха мајсторето, / та зидаха дворовето, / не ми стига што зидаха, / од горе трње кладоха / да не пиле си пролете, / а не човек да помине (Мил. 369); девојко, девојко, моме црнооко! / Дење ми те гледам, ноќе те сонуам / на мека постела, на деснава рака, / на мека перница, до десна пазува (Кон. 149); еј терзија, делија, / на високо седеше, / шар долама шиеше / и на Бога гледаше: / – Дај ми, Боже, што сака / црноока деојка, / белолика Велика (СБНУ V, 26, Кичевско); црноока Стано ле, / купих коња на вера, / та го шетнах на вода (Молер. 239); ааа, настанали стари дедове, / кадијата хоро води, / до кадијата – мухтија, / до белолики Влаинки / и црнојоки Циганки (Совр. XXX, 1, 42); оглави се Стојна црноока / од дворове та в леви вартици, / ала се е на зло намерила, / на зла свекрва... (Молер. 198); на чешмата три дивојки, / три дивојки токмуглави, /.../ токмуглави едно лице, /.../ едно лице црнојоко (Драг. 229).

2. во називи на расійийелни видови; ц р н о о к б о с и л е к (босилок) – вид цвеќе; попова ќерка од Негуш, / она е бела црвена, / како тетовско јаболко, / незина душа мириса, / на црноок босилок (Верк. 305); бразда праеше, вода носеше, / вода носеше во нива градина, / теја да вадит рани босилек, / рани босилек ем црнооко, / теја да пуштат на лудо младо (Р. 262 /3/); ц р н о о к а м а с л и н а; Каљо, Каљо, Калино, / црнооко маслино! / Црни ти се плетенки / по рамена редени. / Не затворај портите, / не наштимај ‘ртите (Книж. III, 270, Ресенско); ц р н о о к н е в е н – вид цвеќе; Вено моме тенко и високо, / наречи се на Дунав на вода / и земи си три венци зелени: / први венец од ран-бел босилек, / втори венец од црноок невен, / трети венец од црвен трендафил (Икон. 62); еј јуначе, црноок невен, / да не сум ти магија сторила, / ни пак сум ти коља биљосала; / магија се мојте црни очи, / блено биље, мое бело грло (Мил. 460); први венец од ран, бел босилек, / втори венец црнооки не-вен, / треќи венец од црвен трендафил, и! (Р. 404); ц р н о о к о п р о с о; ситно просо црнооко, / не стој спроти мене, / сум продало чифт пиштоли, / само ради тебе (ИФ).

3. во називи на живојински видови; девојко, девојко, ле мари, / сокол црнојоко, / гиди мрена рибо, / не стој според мене, / изгорех за тебе! (Кауф. 66)

4. шито е како кај црно око, шито има форма на црно око; се сегнаа малко и големо / да си берат дребни аспри, / дребни аспри и двојаци, / тие црнооки шестаци (Шапк. 4, 94).

Со д р у г и п р и д а в к и: **бел**: мори, моме, бела црноока, / мори моме, не стој спроти мене, / мори моме, изгорев за тебе, / мори моме, како лен за вода, / мори моме, чубрика за роса! (Вас. 228); извор вода извираше, / малој мо-

ме налеваше, / над извор се обгледува: / – Как сум бело и црвено, / уште да сум црнојоко, / да изгорам ергените (Фирф. 3, 65); **белолик**: ја излези (лудо) на нов пазар, / та ми набруј карагроше, / ште си видиш главеница – / бела, бела, црнаока, / црнаока, белолика (СБНУ XXXVI, 42); **висок**: везир Марко арен јонак, / ама грубо љубо љубе, / каде мало, тамо грубо, / баре да е повисоко, / повисоко, црнооко (Шапк. 2, 125); **калеш**: синоќа беа, аго, седумдесет, / седумдесет, аго, како тебе, / кокошкари, аго, баничари. / Ој, седуммина, аго, / како мене, аго, сè калеши, / сè калеши, аго, црнооки, / црнооки, аго, сè кумити (ХМ 5, 25); **мал**: се навати лудо младо, / не ми било црно грозје, / тук ми било малој моме, / малој моме црнооко, / црнооко русокосо (СБНУ II, 15); мила момо, црнооко, / мили твојте црни очи, / црни, црни како трнка, / полни рамни като грозде, / сакам нешто да те питам, / сакам право да ми кажиш, / на кого си наљутено, / наљутено, насрдено (Мил. 372); **млад**: тогај велеле лудо, тоа лудо младо: / – Зел бех тебе, Злато, зел бех тебе, добро, / и ја да те земам, а што да ти чинам, / љуба ја си имам од тебе помлада, / поубава, повисока, црноока (Мил. 392); **русокос**: а невесто русокосо, русокосо, црнооко! / Три години сејмен шетав, / ништо тебе не ти реков (Кон. 113); **сив**: ќе бегаме далек, далек, / дека нема цар и везир, / ќе судиме по правина, / по момите правината, / по момчета кривината: / сива мома две илјади, / црноока три илјади, / чакарлија пет илјади (Кост. 48); **тенок**: момо, как си тенко и високо, / уште да си црнооко, / на мнозина треска даваш / кому два дни, кому три дни, / а беќару три години (Мил. 338); **убав**: еј ти, Павле, Павле, добар јунак, / заглави се, Павле, вреден јунак, / далек, далек, преко црно море, / за убава Вида црноока (Кост. 196); **црвен**: извор вода извираше, / малој моме налеваше, / сос вода се разго-

вара: / – Ејди, водо, бистра водо, / кад сам бела и црвена, / оште да сам црноока, / црноока повисока (Ѓорѓ. 22); мори моме мала, / аку да си верна / бакшиш ќе ти купам, / бакшиш ќе ти купам / сто драмој белило, / ока црвенило, / по тро да си клавиш, / сама си убава, / бела и црвена, / малку црноока, / црноока ем висока (Дон. 110); **чакарлија**: Вид. кај сива; **широк**: ем бело (си моме), ем црвено, / ем тенко, ем високо, / ем шишман, ем широко, / црнооко калешо! (Вас. 216) и др.

Со и м е н к и т е: Ангелина (Мил. 237; Мил. 238); босилек (Р. 262 /3/), босилок (Верк. 305); вдовица (Мил. 264; Мил. 397; Шапк. 4, 92), Велја (ИФ, с. Томино Село, Порече), Вида (Кост. 26; Кост. 196; Мил. 112; Шапк. 1, 329), девер (Кауф. 464; Павл. 305), деверија (Молер. 386), девојка (СБНУ V, 26; СБНУ XVI–XVII, 71), девојче (Кис. 28; Р. 209; Угр. 39; Цеп. 320), девојченце (Р. 404), дилбер (Мих. 59), Димка (Мих. 108; МЈ IX, 1–2, 105), Донка (Мих. 41); Елена (Молер. 168), ергенче (Молер. 164); јунак (Верк. 104); лице (Драг. 229); Магделина (Шапк. 4, 86), мајка (Мил. 267), Марија (СБНУ XII, 76), маслина (Книж. III, 270; Фирф. 3, 279), Митра (Верк. 284), мома (Вас. 228; Кон. 149; Тан. 51; Мил. 369; Мил. 452; Мих. 45; МФ XXIII, 161), моме (Икон. 86; Мил. 373; Ник. 61; СБНУ II, 15), моме (Кон. 149; Мил. 373; Мил. 399); неевче (Р. 77), невен (Икон. 62; Мил. 460; Мих. 54), Невена (Р. 404), невеста (Ѓорѓ. 79; Кон. 113; Мил. 438; Фирф. 3, 124), невестица (ГЛЕМС 1, 252), Неша (Шапк. 1, 57); Пена (Молер. 101), просо (Р. 247); Рајна (Кауф. 665; Молер. 239); Саракина (Трен. 2, 71), Севда (Мих. 37), Сирма (ИФ; Шапк. 1, 411), сокол (Кауф. 66), Стана (Молер. 239), Стојна (Молер. 198), стока (Црн. 46); Циганка (Совр. XXX, 1, 42); шестак (Шапк. 4, 94).

ЦРНООЧЕ *ср. хий. девојче (или дејше) со црни очи; девојче, море црнооче, / твојте очи соколови, / мојто срце располои (СБНУ VII, 77).*

ЦРНОПЕРКА *ж. сѝрела со црни ѝерки; фрли стрела самовило, дивна Јудо, / ја стоим ти на мегдану, / да видим што ќеш чиниш. / Ка дочеула самовила дивна Јуда, / та му фрли сос остра стрелка, / јостра стрелка црноперка (Верк. 286).*

ЦРНОЦРЕН *м. вид нож; овде: во ѝридавска служба; ја ли Рада, ја ли душа, / ја ли ножи црноцрени, / или стрели белопери! / Штото беа главените, / углавници оставиа (Мих. 97); а што беше млада Ѓоргевица, / излажа се, Бог убил ја ега! / Извадила ноже црноцрени, / па ги дала на Петре кираџи, / Петре тегле на маленко нивче, / дека оре млад Ѓорги орачо (Мих. 19).*

Со и м е н к а т а **нож**; Вид. ги горните примери.

ЦРНОЦРЕНЧЕ *ср. (во текстот неправилно е запишано во формата: црнoчкрeнчe) дем. и хий. од ц р н о ц р е н; тие што се неженети, / искинаа појасите, / полоина тегаеќи; / искршиа фиљдиш чешли, / перчината чешлаеќи; / искинаа мор фесои, / под над око тегнееќи: / ели Рада, ели душа, / ели ноже црноцрэнче (Мил. 403).*

Со и м е н к и т е: **нож, ноже**; Вид. ги горните примери.

ЦРНУЛЕСТ *ѝриод. шѝто е донекаде црн; синоними: црникав, црнушкав; со шчо ќерка се фалеше, сваќе, / с оваја ќерка многу црнулеста, / с оваја ќерка многу бузи-*

неста, / с оваја ќерка многу мекушава, / не ни зноит нишчо да работат (СБНУ VII, 78).

ЗАЦРНИ *свр. I. најрави црн, несреќен; зацрнија те, девојко, / што е црнило на глава, / тој ти е куќа на глава; / што ти е синцир на шија, / тој ти е свекр, свекрва (Фирф. 3, 194; зацрнија те, девојко, / црно црнило на глава, / не ми ти е жауба, девојко, / за руси коси, девојко! (Р. 209)*

II. зацрни се – *сїане црн, несреќен; токми се, зацрни се, / армоса се, закопа се, / туре црнило на срце, / туре жãтило на лице, / момче кукла, панукла! (Шапк. 5, 302)*

ИСЦРНИ *свр. најрави црн докрај; синоним: ѿцрни; овде: и с ц р н и д а р п н а – ѿоради умрен ѿочне да носи црна дарїна; сїане ужален; сакав д' убија татка ти, Каљо, жалба ми падна за тебе, / жалба ми падна за тебе, Каљо, да не повенеш ликото, / да не повенеш ликото, Каљо, да не исцрниш дарпната! (Бел. 271)*

ОЦРНИ *свр. 1. (за лице) сїане црн; ако вдовец те ќердоса / да си купам црни катран, / да оцрнам, да огрдам (Р. 240 /2/).*

2. најрави црн; о, моја мајко, ти стара мајко, / лели јас сум ти жална Димана, / што ме пленаха клети гурбети! / Ти не гледај ме в црново лице, / ме оцрнеха клети гурбети (Мил. 173).

ПОЦРНИ *свр. 1. најрави црн; еве ге, мајко, идет путници, / путници, мајко, наши сељани. / Барбула, мајко, душа удрила / грозјојна, мајко, леблебијојна, / Барбула, мајко, га поцрнеле, / фрљајте, мајко, често туфези / да чујет, мајко, дејке дадене (МФ II, 3–4, 476); зер вака ти се нарек-*

ло / од пустине наречници / кога си се ти родило, / вдојца ти да останиш, / младоста да си поцрниш? (СБНУ II, 66); ах, колнати твој другари, / што ти беа толку лоши, / куќата ти запустија, / младоста ти поцрнија, / Госпо нив да 'и запусти, / прав и пепел да 'и стори! (СБНУ II, 108)

2. сѝане црн (за лице); кога бех мома при мајка, / бело ми лице цавтеше, / руса ми коса растеше. / Отка ме лудо позема, / бело ми лице поцрне, / руса ми коса окапа (ИФ).

поцрнет *гл. приг.* од п о ц р н и; леле Боже, што ме најде, / пуста книга што ми дојде, / од Филибе нагорена, / нагорена, поцрнета! / Кога книгата си зедев, / и нагорена ја видов, / црна змија ме изеде, / трчаница јас си појдов, / пуста книга си отпејав, / во книгата јас што си чув, / црни абери научив! (СБНУ XVI–XVII, 114)

ПОЦРНУВА *несвр.* од п о ц р н и; куќата не затворај си, / младоста не поцрнуј си! / Аман, вујче, послушај ме, / уште еднаш поврати се! (СБНУ III, 69)

СОДРЖИНА

Црната боја во македонската народна поезија	5–9
Речник на зборовите изведени од придавката црн	13–44

бул. „Јане Сандански“, згр. 104/16 – Скопје
Мобилни телефони: 070-44-90-11; 070-54-55-60

CIP – Каталогизација во публикација
Народна и универзитетска библиотека „Св. Климент
Охридски“, Скопје

398.8 (038) = 163.3'374

МИТЕВА, Димка

Црната боја во македонската народна поезија – Речник на
зборовите изведени од придавката црн / Димка Митева. –
Скопје : Митева Д., Скопје 2003. – 39 стр. : 21 см

ISBN 9989-2102-9-2

а) Македонска народна поезија – Изведенки од „црн“ –
Речници, толковни

COBISS. MK-ID 50370570